

camille
SAINT-SAËNS
- simfonijsko
stvaralaštvo

mirta špoljarič

Poznat je kao francuski orguljaš, sljednik francuske skladateljske tradicije, Faureov učitelj te autor Samsona i Dalile i Karnevala životinja. U mlađim je danima bio vrstan pijanist, poslije je često stajao za dirigentskim pultom, dosta je putovao nastupajući i držeći predavanja (Engleska, Južna Amerika, Skandinavija, Kanarski otoci, istočna Azija, Rusija, Alžir, Egipat, SAD), a aktivan je bio do samoga kraja života. Naime, u kolovozu 1921. godine najprije je zaključio svoju koncertnu pijanističku karijeru, a ubrzo je, priređujući izvedbu Antigone, završio i dirigentsku karijeru. Vratio se potom u Alžir i nastavio skladati. U Alžiru ga je u prosincu iste godine zatekla smrt.

Camille Saint-Saëns (1835. – 1921.) jedan je od najvažnijih predstavnika francuskog romantizma, ali i francuske glazbene kulture uopće. Zanimljivo je da su od njegova svestranog i nemalog skladateljskog opusa u općoj glazbenoj kulturi ‘preživjela’ spomenuta dva djela koja nose određenu recepcijsku problematiku – naime, opera *Samson i Dalila* jedina je od čak trinaest skladateljevih opera koja je ostala na repertoaru, a *Karneval životinja* je djelo koje sâm skladatelj za života nije dopuštao da se izvodi (osim jednoga stavka) kako ne bi narušilo njegov skladateljski ugled. Međutim, Saint-Saënsov opus krije vrijedne doprinose koncertantnoj glazbi za violinu, violončelo i klavir, raznovrsnu komornu glazbu, velike forme poput opera i oratorija, simfonijske pjesme koje je skladao po uzoru na Liszta, solopjesme, literaturu sakralne provenijencije te orguljska djela.

Iskustvo orkestra kao izvedbenog medija stekao je još kao desetogodišnjak, kad je prvi put javno nastupio i to u pariškoj Salle Pleyel kada je svirao solističku dionicu u Beethovenovu *Klavirskom koncertu br. 3 u c-molu*, op. 37 i Mozartovu *Klavirskom koncertu br. 15 u b-molu*, KV 450, izvevši i vlastitu solističku kadencu. S trinaest-četnaest godina upisao se na studij orgulja na Pariškom konzervatoriju, a tri godine poslije, 1851., počeo je učiti kompoziciju i orkestraciju kod profesora Fromental Halévyja.

Saint-Saëns je skladao pet simfonija. Tri od njih je numerirao, a dvije su ostale nenumerirane. Vremenski raspon u kojemu su nastajale obuhvaća više od 35 godina, no ta je brojka varljiva jer godine nastanka otkrivaju da većina tih djela pripada skladateljevu ranijem opusu. To, pak, ne znači da je njegovo zanimanje za orkestralni zvuk jenjalo, nego kao da je čekalo trenutak u kojemu će se rasplamsati. Kao što je Beethovenu trebalo dvanaest godina da se vrati na simfonijsku scenu i predstavi *Devetu* koja je promijenila paradigmu simfonijskog stvaralaštva te otvorila vidike skladateljima koji su slijedili, tako se Camille Saint-Saëns nakon 26 godina, koliko dijeli njegove *Drugu i Treću simfoniju*, odlučio na svoj mali revolucionarni pothvat koji je rezultirao *Trećom* (i njegovom posljednjom), tzv. *Orguljskom simfonijom*. No i tu će se umiješati povijesne činjenice. S obzirom na to da je *Druga simfonija* praizvedena 19 godina nakon što je nastala, to znatno umanjuje prazninu u tadašnjoj recepciji Saint-Saënsa kao simfonijskog skladatelja. Nakon *Orguljske*, simfonijskom se formom više nije bavio. Taj vremenski prostor prije i nakon *Orguljske* popunilo je zanimanje za simfonijsku pjesmu i druge programne vrste, bavljenje opernim i koncertantnim djelima, kao i dirigentska karijera koju je istodobno njegovao.

Saint-Saënsovo prvo simfonijsko djelo iz studentski dana, nenumerirana *Simfonija u A-duru* iz 1850. godine smatra se njegovim najdorađenijim mladenačkim djelom. Ubrzo nakon nje nastala je *Prva simfonija u Es-duru*, op. 2 1853. godine koja je skladatelju donijela prvu nagradu Društva svete Cecilije. To je prvo važno djelo njegova sazrijevanja, o čemu svjedoči i činjenica da je numerirana kao drugo djelo službenoga skladateljeva opusa. Slijedila je *Simfonija u F-duru „Urbs Roma“* 1856. godine, koju skladatelj također nije numerirao. Bila je to natjecateljska skladba koja je autoru donijela prvu nagradu na natjecanju mladih skladatelja u Bordeauxu. *Drugu simfoniju u a-molu*, op. 55 Saint-Saëns je skladao 1859. godine. Gotovo punih trideset godina dijelilo ga je od ponovnog okretanja simfonijskoj strukturi, rezultat je bilo jedno od istaknutijih djela njegova zrelog stvaralačkog razdoblja kojim je spojio tradiciju s inovativnošću. *Treća simfonija u c-molu*, op. 78, naslovljena *Orguljska simfonija*, praižvedena je iste godine kad je nastala, 1886. godine, na narudžbu Filharmonijskoga društva iz Londona, a praižvedbom je ravnao sâm skladatelj.

Skladajući simfonije, Saint-Saëns se uvijek oslanja na čvrste temelje klasicističke tradicije, svjesno ga misao vodi baroknom kontrapunktskom umijeću, ali istovremeno prihvaća suvremeni svijet oko sebe, što uključuje dobro poznavanje simfonijskih dosega ranih romantičara i spoznaje o vještinama moderne orkestracije i instrumentacije. Zbog toga ga se često dovodi u vezu s drugim skladateljima, pa poput kakvih uzora izranjaju Bach, Mozart, Beethoven, Schumann, Mendelssohn, Berlioz, Liszt. No njihovo iskustvo Saint-Saëns filtrira kroz vlastitu mrežu i donosi rješenja koja jesu utemeljena na poznatim glazbeno-jezičnim postavkama, ali jasno odražavaju

njegovu skladateljsku osobnost te najavljuju karakteristike koje povijest tek treba donijeti, poput melodijske profinjenosti Čajkovskog, natruhe Brucknerove monumentalnosti te osjećaja za tematsko kretanje, motivsku zaigranost i orkestracijsku promišljenost Mahlera. Izazov interpretativnog pristupa krije se upravo u traženju ravnoteže između tih glazbenih svjetova, između prošlosti i budućnosti, uočljivijih u Saint-Saënsim simfonijama.

Razvidno je da je od prve nenumerirane simfonije do krunske *Orguljske simfonije* prisutan evolutivni kvalitativni moment. U prethodnim numeriranim simfonije moguće je pratiti kako Saint-Saëns pomiče težište svojega skladateljskog pristupa. Ključna karakteristika *Prve simfonije* mogla bi biti instrumentacijska i orkestracijska razrada, *Drugu* snažno obilježava ritamska zaigranost, a *Treća* bavi se odnosom strukture i zvuka. U *Prvoj simfoniji* skladatelj posebnu pažnju posvećuje profinjenoj igri motivskom građom, artikulacijskoj zaigranosti, pažljivoj instrumentaciji i izražajnoj nutarnjoj dinamici gradnje strukture. U *Drugoj simfoniji* vješto se igra ritmom. *Treća simfonija* vrhunac je skladateljeva simfonijskog stvaralaštva, djelo u kojemu će zasjati zvuk orgulja, ali i klavira, kao rezultat skladateljeve potrage za zvukovnom bojom; ujedno je to i djelo u kojemu će se poigrati strukturom te četverostavačnost zapravo rasporediti u dva dijela simfonije. To djelo u kojemu se sabiru sva skladateljeva simfonijska iskustva traži moćan orkestar, u kojemu su izražene individualne kvalitete svakog glazbenika, da bi dirigent mogao postići potrebnu ravnotežu zvukovnih boja i intenziteta. Važno je napomenuti da je Saint-Saënsova privrženost polifoniji i fugalnim načelima prisutna u svim simfonijama te je, uz čvrste klasicističke strukturne okvire, jedna od temeljnih karakteristika njegova simfonijskog izraza.